

K e e l e n õ u a n n e

Kas ja kus kasutada isikulist *poolt*-konstruktsiooni?

Krista Kerge

Tallinna ülikooli üld- ja rakenduslingvistika dotsent

Poolt-tarind on eesti keeles ammune tarind, kuid on tunda, et võõrkeeled on tema kasutust alati mõjutanud. Näiteks eesti kirjakeele korpust uurides leiame seda tarindit palju siis, kui eesti kirjakeele avalikud kasutajad olid oma hariduse saanud veel saksa ja peamiselt vene keeles: 1890-ndate ajakirjanduses on teda täpselt kolm korda enam kui 1930-ndate Eesti Vabariigi ajal. 1960. aastate vaimne sula kahandab selle tarindi osatähtsust veelgi, nii et 70-ndate ajakirjanduskeeles on *poolt*-tarindeid kaks korda vähem kui 30-ndatel. Kui asjakohaseid korpuseandmeid joondiagrammina kirjutada, lisab arvuti sinna ka nn trendijoone. See näitab, et kuni 1970-ndateni on suundumus sõltumata kõikumistest selgelt *poolt*-tarindi vähenemise suunas. Edasi on pidevalt näha tõusutendentsi.

Prestiižikad võõrkeeled mõjutavad eesti keelt paratamatult. Ühe mõjurina on nüüdisajal näha seda, kuidas inglise isikuline passiiv kipub meiegi keeles suurendama isikulisi väljendeid tarindiga *kelle poolt*. Vaadakes, kuidas see mõju toimib.

Eesti keeles on vaba sõnajärg. Lause teemaks tõstetakse see element, milleni jutt on jõudnud. Nii on uus info lause lõpus ja tuntud info lause algul. Näiteks jutustagem Narva ajaloost:

Üks ilusamaid linnu oli esimeses Eesti Vabariigis NARVA. SELLE VANA LINNA hävitasid VENE VÄED.

Esimese lause fookuses, s.o lause lõpus tuuakse uue informatsiooni sisse Narva nimi. Tekstiga edasi liikudes ei kasuta eestlane enam normaallause tüüpilist sõnajärge KES MIDA TEEB: teist lauset alustatakse hoopis sihitisest *selle vana linna*, lisades uue infona teate selle kohta, mis linnaga edasi juhtus. Selle *hävitasid Vene väed*. Uue lause fookuses on tegija, teisisõnu: alus on toodud lause lõppu.

Inglise keeles on n-ö fikseeritud sõnajärg: reeglid on ranged, teksti kulus ei saa lause teemaks tõsta lause seda liiget, milleni jutt on jõudnud: asjakohane liige tuleb muuta lause grammatiliseks aluseks Meie näite teinegi lause peab järelikult algama alusega ja seepärast on inglise keeles vältimatu nn subjektiline passiiv:

The town [Narva] was destroyed BY RUSSIAN FORCES.

Igal keelel seega omad reeglid ja vahendid. Üks keel ei saa aga teist mõjutada, kui tolles endas puuduvad mõjutajaga analoogilised vahendid. Eesti keeles on *poolt*-konstruktsioon aja jooksul kujunenud kohaväljendist ka isikut väljendama, vrd:

Pärnu poolt tuli teade, et... ja Katrini poolt tuli teade, et...

Üsna loomulikult kõlavad laused, nagu *Minu poolt on sulle kingituseks suusad* või *Tema poolt ei tulnud mingit vastuseisu*.

Praegusel kopi-pasta-ajal kipub *poolt*-tarindi kasutust asjatult laiendada ka meie oma seaduskeel. Miks? Seadused on üldistavad ja sageli seepärast umbisikulised, nad ütlevad: *asja tehakse nii*, nt

Sotsiaalmaksu makstakse töötajale või teenistujale kuu eest makstud tasult, kuid mitte vähem kui eelarveaastaks riigieelarvega kehtestatud kuumääralt proportsionaalselt sellel kuul töötatud ajaga, järgmistel juhtudel....

Kui nüüd ametnik seadust vahendab, kopeerib ta selle lause otse elektroonilisest Riigi Teatajast oma teksti ning lisab tegija, tehes kohendusi minimaalselt või üldse mitte, nt

Sotsiaalmaksu makstakse TEIE TÖÖANDJA POOLT töötajale või teenistujale kuu eest makstud tasult, kuid mitte vähem kui eelarveaastaks riigieelarvega kehtestatud kuumääralt proportsionaalselt sellel kuul töötatud ajaga.

Lause saab sel moel väga kohmakas. Kui tegija on lauses olemas, siis tuleks umbisikulisust vältida (*Tööandja maksab sotsiaalmaksu töötajale või teenistujale kuu eest makstud tasult...*).

Tartu ülikooli tekstiuurija Reet Kasik on kirjutanud, et Eesti ajakirjanduses antakse muude maade kõrval tavaliselt palju sõna poliitikutele ja ametnikele. Nii toovad nad oma keeleharjumused ka rahva ette. Aga emakeelt omandame tekstidest – see keel, mis meie ümber kõlab, tundubki õige.

Ametnike ja poliitikute kohmaka ja kantseleiliku keelekasutuse eeskujul on umbisikulises vormis isikulised laused üsna laialt levinud igasugusesse keelepruuki. Google'i otsing andis nt 2006. aasta juunis vastuseks üle 2,3 miljoni *poolt*-tarindi, millest sirvimisi osutusid isikuliseks umbes pooled. Selle artikli kirjutamise ajal oli sama otsingu tulemus juba 6,4 miljonit. Muidugi on leitu hulgas ka väljendeid *kelle-mille poolt* (mitte vastu) ja kohatarindeid, nagu *siit poolt kandist*. Isikuliste tarindite osatähtsus näib aga järjekindlalt tõusvat.

Erand on vahest vaid meie loomulik igapäevakeel – veel ei öelda *Tulen täna hiljem koju, sest minu poolt käiakse poest läbi* vms. Soovitsaksin noortel püüda igapäevastele lausetele toetudes kaaludagi, mis on keeles loomulik. Nii on võimalik vältida kroonulikku keerukust. Toon ühe ametiteksti halva lauseehituse näite ja võrdluseks lihtsama sõnastuse.

HALVEM: *Intervjuudest ilmneb, et töötajate ootus ministeeriumile oleks organisatsioon, mis hoolib töötajaskonnast, kus oleks väljaarendatud motivatsioonisüsteem, tööülesannetega tasakaalus tasu, tunnustamine ja tagasiside juhtkonna poolt.*

PAREM: *Intervjuudest ilmneb, et töötajad ootavad ministeeriumilt niisugust organisatsiooni, kus juhtkond hoolib töötajaskonnast, pakub neile väljaarendatud motivatsioonisüsteemi ja tasakaalus töötasu, annab tagasisidet ja jagab tunnustust.*

Neid näiteid, kus kroonulik stiil osutab väga kohmakat lausestust, on ametitekstides kole palju.

Kas *poolt*-tarind on ebavajalik?

Ükski tarind, mis keeles olemas on, ei ole ebavajalik. Kurb ongi vaid see, kui meie kirjakeel mingitel mõjutustel kohmakaks ja asjatult keerukaks muutub, nagu eelmist osa lõpetavas näites.

Üsna loomulikuks on *poolt*-tarind muutunud täiendina kasutatud tegusõnaühendites, nagu *riigi poolt tunnustatud õppekava* või *tööandja poolt kindlustatud töötaja*. Vahel on *poolt*-tarind täpsem just seesugus-

tes ühendites: kui te räägite vanaema kootud kinnastest, siis on juristi jaoks väga tähtis, kas mõtlesite *vanaemale kuuluvaid kootud kindaid* või *vanaema poolt kootud kindaid*.

Vältida saab mõnd *poolt*-tarindit siis, kui jutt käib kindlast asutusest või organisatsioonist, komisjonist või organist. Näiteks ei ole vaja rääkida *komisjoni poolt 23. märtsil 2007 vastu võetud otsusest*, sest seal ei võta otsuseid vastu keegi peale liikmete. Seega aitab meid välja omastav (*komisjoni 23. märtsi 2007. a otsus*).

Vahel on aga vaja säilitada tegusõna või kasutada tema tuletist – näiteks *turvavööde kasutamine väikeautode sõitjate poolt*. Siis aitab tihti välja kohakääne:

*komisjonis 23. märtsil tingimisi vastu võetud otsus
turvavööde kasutamine väikeautodes.*

Ja mis sa ära teed, keeles toimib ka üsna kaudseid reegleid. Näiteks võiks oma firmat vabalt reklaamida lausega *Meie teenused on igati tasemel*, aga psühholoogiliselt tunduvad inimesele mõned sõnad väga olulised (näiteks see, et ma teenuseid auväärset *pakun*) ja viisakam tekst on omakorda ikka argisest pikem. Nii reklaamibki firma end keeleinimese silmis pisut keerukalt: *Meie poolt pakutavad teenused on kõrgetasemelised*.

Andkem andeks ja... mõelgem siiski, kas ja millal. Õige ja harjumuspärane ei ole alati ühtviisi hea.